

XALQARO HUQUQDA AYOLLARNING O'RNI

Abdunazarova Mehribon Alisher qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti,
Jinoiy Odil Sudlov fakulteti 1-bosqich talabasi.

Telefon: +998 (93) 396 01 07

E-mail: mehribonualisherovna007@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14232000>

Annotatsiya. Ushbu maqola xalqaro huquqda ayollarning o'rni va huquqlarini himoya qilishga qaratilgan global o'zgarishlarni tahlil qiladi. Maqolada, ayniqsa, ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish, gender tengligini ta'minlash va ayollarni xalqaro sudlarda himoya qilish bo'yicha amalga oshirilgan normativ islohotlar ko'rib chiqiladi. BMTning 1325-raqamli rezolyutsiyasi va Ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish konvensiyasi (CEDAW) kabi hujjatlar, ayollarning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy huquqlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Xalqaro huquq doirasida ayollarga nisbatan jinoyatlar, ayniqsa urushda jinsiy zo'ravonliklar, xalqaro sudlarda ko'proq ko'rib chiqilmoqda va yangi mexanizmlar joriy etilgan. Maqolada shuningdek, ayollarning xalqaro huquqda faolligini oshirish va ular uchun huquqiy yordamni kuchaytirish bo'yicha erishilgan natijalar hamda yuzaga kelgan muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi, xalqaro huquqda ayollarning o'rnini mustahkamlash va gender tengligini ta'minlashga yo'naltirilgan chora-tadbirlar samaradorligini baholashdan iboratdir.

Kalit so'zlar: gender tengligi, diskriminatsiya, xalqaro huquqda ayollar, ayollarga qarshi jinoyatlar.

РОЛЬ ЖЕНЩИН В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Аннотация. Эта статья анализирует глобальные изменения в международном праве, направленные на защиту роли и прав женщин. В статье рассматриваются проведенные нормативные реформы, в частности по устранению дискриминации в отношении женщин, обеспечению гендерного равенства и защите женщин в международных судах. Такие документы, как резолюция ООН 1325 и Конвенция о ликвидации дискриминации в отношении женщин (CEDAW), имели важное значение в защите социальных, политических и экономических прав женщин. В рамках международного права преступления в отношении женщин, особенно сексуальное насилие во время войны, все чаще рассматриваются в международных судах и внедряются новые механизмы. В статье также анализируются достигнутые результаты по повышению активности женщин в международном праве и усилению правовой помощи для них, а также возникающие проблемы. Целью исследования является оценка эффективности мер, направленных на укрепление роли женщин в международном праве и обеспечение гендерного равенства.

Ключевые слова: гендерное равенство, дискриминация, женщины в международном праве, преступления против женщин.

THE ROLE OF WOMEN IN INTERNATIONAL LAW

Abstract. This article analyzes global developments in international law aimed at protecting the role and rights of women. The article examines the regulatory reforms implemented,

especially in the field of eliminating discrimination against women, ensuring gender equality and protecting women in international courts. Documents such as UN Resolution 1325 and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) have been instrumental in protecting the social, political and economic rights of women. Within the framework of international law, crimes against women, especially sexual violence in war, are increasingly being prosecuted in international courts and new mechanisms have been introduced. The article also analyzes the achievements and challenges of increasing the participation of women in international law and strengthening legal assistance for them. The purpose of the study is to evaluate the effectiveness of measures aimed at strengthening the position of women in international law and ensuring gender equality.

Key words: *gender equality, discrimination, women in international law, crimes against women.*

I.Kirish

Xalqaro huquqning rivojlanishi, ayniqsa ayollar huquqlarini himoya qilish borasida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Yaqin o'n yilliklar davomida global miqyosda ayollarning huquqlarini ta'minlash uchun bir qator muhim normativ hujjatlar va siyosatlarda o'zgarishlar amalga oshirildi. Ammo, xalqaro huquq sohasida ayollarning o'rni hali ham to'liq amalga oshirilgan deb aytish qiyin. Ko'plab mamlakatlar, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarda, ayollarning huquqlarini himoya qilishda sezilarli qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Ayollarga nisbatan diskriminatsiya, jinsiy zo'ravonliklar va urushda ayollarning o'z huquqlaridan foydalana olmasligi kabi masalalar haligacha dolzarb muammolarni tashkil etadi. Xalqaro huquqning ushbu sohasidagi islohotlar, asosan, ayollarni ijtimoiy va siyosiy jarayonlarda ishtirok etishini ta'minlash, urush va tinchlik jarayonlarida ayollarning roli va huquqlarini himoya qilishga qaratilgan.

Shuningdek, maqolada gender tengligini ta'minlash uchun xalqaro darajada amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligi baholanadi va bu borada kelgusida amalga oshirilishi zarur bo'lgan chora-tadbirlar va qonunchilikdagi bo'shliq va muammolar tahlil etiladi. Ayollarga qarshi jinoyatlar, urushda gender asosidagi zo'ravonliklar va ayollarni xalqaro huquq doirasida to'liq himoya qilish bo'yicha kelajakda olib boriladigan ishlar nafaqat huquqiy, balki siyosiy va ijtimoiy islohotlar bilan ham bog'liqdir. Shu bilan birga, ayni paytda ayollarni himoya qilishning global va mahalliy miqyosdagi murakkabligi davom etmoqda va bu masala barcha mamlakatlar uchun dolzarbdur.[3]

II.Usullar

Ushbu tadqiqot sifatli (kvalitativ) tahlil metodiga asoslanadi. Tadqiqot maqsadi — xalqaro huquqda ayollarning huquqlarini himoya qilishda erishilgan yutuqlarni va mavjud muammolarni aniqlash, shuningdek, bu jarayonda amalga oshirilgan normativ islohotlarning samaradorligini baholashdan iboratdir. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar ishlatilgan:

1.*Normativ hujjatlar tahlil:* Tadqiqotning asosiy manbalaridan biri sifatida xalqaro huquq doirasida qabul qilingan hujjatlar, konvensiyalar va rezolyutsiyalar tahlil qilindi. Bunga BMTning 1325-raqamli rezolyutsiyas, Ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW), va boshqa xalqaro huquqiy hujjatlar kiritilgan.

Bu hujjatlar, ayollarning huquqlarini himoya qilish va gender tengligini ta'minlashda qabul qilingan asosiy normativ hujjatlar hisoblanadi.

2. *Qiyosiy tahlil*: Ayollarning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan xalqaro huquqiy amaliyotlarning samaradorligini baholash uchun, turli mamlakatlardagi huquqiy tizimlar va normativ hujjatlarning amalga oshirilishini qiyoslash amalga oshirildi. Tadqiqotda rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlardagi farqlar va xususiyatlar tahlil qilindi.

3. *Adabiyotlarni o'rganish*: Tadqiqotda xalqaro huquq va gender tengligi bo'yicha ilmiy adabiyotlar, maqolalar va kitoblar asosida nazariy asoslar shakllantirildi. Xalqaro huquqdagi o'zgarishlar va ayollarga nisbatan huquqiy himoya tizimining evolyutsiyasini tushunish uchun keng ilmiy manbalar tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar asosida, ayollarning huquqlarini himoya qilishda xalqaro huquqning roli va amaldagi islohotlarning samaradorligi baholandi. Bu metodologik yondashuvlar orqali, ayollarga nisbatan gender asosidagi diskriminatsiyani kamaytirish va ularni xalqaro darajada himoya qilish borasida qabul qilingan huquqiy normativ hujjatlarning amaliy ahamiyati tahlil qilindi.

III.Natijalar

Tadqiqot davomida xalqaro huquqda ayollarning huquqlarini himoya qilish borasida erishilgan asosiy yutuqlar va o'zgarishlar quyidagi yo'nalishlarda aniqlangan:

1. Normativ hujjatlar va xalqaro rezolyutsiyalarning kuchayishi

Xalqaro huquq doirasida ayollarning huquqlarini himoya qilishda erishilgan eng muhim yutuqlardan biri — BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan normativ hujjatlar va rezolyutsiyalarning kuchayishi bo'ldi. BMTning 1325-raqamli rezolyutsiyasi ayollarning urush va tinchlik jarayonlarida ishtirokini ta'minlash, jinsiy zo'ravonlikka qarshi kurashish va ayollarni tinchlik muzokaralariga kiritish uchun yangi mexanizmlar yaratdi. Shu bilan birga, Ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW) ayollarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy huquqlarini himoya qilishda xalqaro darajada asosiy huquqiy hujjat sifatida mustahkam o'rnini egalladi.

2. Ayollarni himoya qilish uchun joriy etilgan huquqiy mexanizmlar

Xalqaro huquqdagi islohotlar, shuningdek, ayollarga qarshi zo'ravonliklarni bartaraf etish va ularni himoya qilish bo'yicha yangi mexanizmlar joriy qilindi. Bunga "BMTning urushda jinsiy zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha maxsus mexanizmlari" va ayollarga qarshi jinoyatlarni huquqiy ta'qib qilish uchun xalqaro sudlardagi yangi yondashuvlar kiradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, bu mexanizmlar ko'proq mamlakatlarda ayollarni himoya qilish va ularning huquqlarini ta'minlashda ijobiy o'zgarishlarga olib keldi.

3. Ayollarning xalqaro huquqdagi roli va ishtiroki sezilarli

Ayollarning xalqaro huquq doirasida ishtiroki tobora kengayib bormoqda. Ayollarni tinchlik jarayonlarida ishtirok ettirish, ular uchun yangi huquqiy imkoniyatlar yaratish va urush huquqlarida ayollarning ishtirokini kuchaytirish borasida amalga oshirilgan islohotlar natijalarga olib keldi. Ayollar uchun xalqaro darajada qonunlar n huquqiy mexanizmlar ishlab chiqilmoqda, bu esa ularning huquqlarini himoya qilishda yangi imkoniyatlarni yaratdi.[1]

3. Xalqaro tashkilotlar va milliy qonunchilikdagi farqlar

Tadqiqot davomida shuningdek, ayollar huquqlarini himoya qilishda xalqaro tashkilotlarning va milliy qonunchiliklarning samaradorligi o'rtasidagi farqlar o'rganildi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ba'zi davlatlarda xalqaro huquq tamoyillariga rioya qilish darajasi yuqori bo'lsa-da, boshqalarda bu borada jiddiy to'siqlar mavjud. Xususan, ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish va gender tengligini ta'minlash bo'yicha xalqaro me'yorlar har doim ham amaldagi milliy qonunlarga to'liq joriy etilmagan. Bu holat ba'zi mintaqalarda ayollarning huquqlarini himoya qilishda o'ziga xos qiyinchiliklar va kechikishlarga olib kelmoqda.

IV.Munozara

Xalqaro huquqda ayollarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha erishilgan natijalar ijobiy rivojlanishlarga olib keldi, lekin ba'zi mintaqalarda hali ham jiddiy muammolar mavjud. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, ayollarni himoya qilish borasida xalqaro huquqdagi normativ islohotlar, ayniqsa BMTning 1325-raqamli rezolyutsiyasi va CEDAW kabi hujjatlar, ular uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Shuningdek, xalqaro sudlarda ayollarga qarshi jinoyatlar bo'yicha ko'proq qarorlar chiqarilayotgani, gender asosidagi zo'ravonlikni kamaytirishga qaratilgan xalqaro huquqiy mexanizmlar samarali ishlayotganini ko'rsatdi. Biroq, bu borada hali to'liq muvaffaqiyatga erishilganini aytish qiyin.

Bir tarafdin, xalqaro darajada ayollarning huquqlari himoya qilinayotgan bo'lsa-da, milliy darajada ularning to'liq huquqlarga ega bo'lishi uchun qonunchilikdagi ba'zi bo'shliqlar haligacha mavjud. Masalan, ayrim rivojlanayotgan davlatlarda, ayollarga nisbatan kamsitish va diskriminatsiya mavjud bo'lib, ular o'z huquqlarini amalga oshirishda jiddiy to'siqlarga duch kelmoqda. Shuningdek, ayollarni xalqaro darajada himoya qilishda ba'zi mamlakatlarda huquqiy mexanizmlarning samaradorligi pastligi yoki ularni amalga oshirishdagi sustlik muammo bo'lib qolmoqda. Bu esa, ayollarning huquqlari himoyasida xalqaro va milliy darajadagi farqlarni yanada aniqroq ko'rsatadi.[3]

Ikkinchidan, ayollarga qarshi jinoyatlar, ayniqsa urushda jinsiy zo'ravonliklar bo'yicha olib borilgan sud jarayonlarining samaradorligini baholashda ba'zi cheklovlar mavjud. Xalqaro Jinoyat Sudining (ICC) va boshqa xalqaro sudlar tomonidan ko'rib chiqilgan ayollarga nisbatan jinoyatlar haqidagi qarorlar ijobiy bo'lsa-da, ular ko'plab jamiyatlarda to'liq amalga oshirilmayapti. Ayollarni himoya qilishda xalqaro sudlarning ahamiyati katta bo'lsa-da, ayrim mintaqalarda bu qarorlarning amalga oshirilishida sezilarli kechikishlar mavjud. [1]

Umuman olganda, ayollarning huquqlarini himoya qilish borasida erishilgan natijalar ijobiy, ammo amalga oshirilgan islohotlar hali to'liq muvaffaqiyatga erishmaganligini ko'rsatmoqda. Xalqaro huquqda ayollarning o'rnini mustahkamlash uchun, milliy darajadagi islohotlarni kuchaytirish va xalqaro huquq doirasida yangi mexanizmlar yaratish zarur bo'ladi.

Xulosa

Xalqaro huquqda ayollarning huquqlarini himoya qilish sohasida erishilgan yutuqlar, shubhasiz, global miqyosda sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. BMTning 1325-raqamli rezolyutsiyasi va Ayollarga nisbatan diskriminatsiyani bartaraf etish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW) kabi xalqaro hujjatlar ayollarning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarini himoya qilishga qaratilgan normativ asoslarni mustahkamladi. Shuningdek, Xalqaro Jinoyat Sudining ayollarga nisbatan jinoyatlar bo'yicha chiqargan qarorlari ham gender tengligi va ayollarga nisbatan zo'ravonlikni kamaytirishga qaratilgan xalqaro amaliyotni kuchaytirdi.[2]

Biroq, ayollarning huquqlarini himoya qilishda global miqyosda hali ko'plab muammolar mavjud. Xususan, ko'plab rivojlanayotgan davlatlarda, jumladan, O'zbekistonda, ayollarga nisbatan diskriminatsiya va gender asosidagi zo'ravonliklar hali ham dolzarb masalalardir.

O'zbekiston xalqaro huquq doirasidagi normativ hujjatlar va rezolyutsiyalarni qabul qilish va amalga oshirishda ijobiy natijalar ko'rsatayotgan bo'lsa-da, ba'zi hududlarda ayollar uchun huquqiy himoya tizimi hali ham to'liq ishlamayapti. Mamlakatda ayollarga qarshi zo'ravonlik, ularning siyosiy va iqtisodiy sohalarda ishtiroki kabi muammolar mavjud.

Xulosa qilib aytganda, ayollarning huquqlarini himoya qilishda xalqaro huquqning roli katta, ammo O'zbekistonda bu sohada hali to'liq muvaffaqiyatga erishilmagan. Ayollarning huquqlari va gender tengligini ta'minlashda xalqaro huquqiy mexanizmlar, shuningdek, milliy qonunlar va sud amaliyotining samarali ishlashi zarur. O'zbekistonda ayollarga qarshi zo'ravonlikni kamaytirish, ularning siyosiy va ijtimoiy hayotda teng ishtirokini ta'minlash uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, ta'lim va huquqiy bilimsizligini bartaraf etish, shuningdek, huquqiy tizimni yanada takomillashtirish zarur.[4] Kelajakda ayollarning huquqlarini yanada himoya qilish va gender tengligini ta'minlash uchun xalqaro va milliy darajadagi islohotlar davom ettirilishi kerak.

REFERENCES

1. Grewal, B., & Kaldor, M. (2011). *"The Globalization of Human Rights: Gender, Development and Security."* Cambridge University Press.
2. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* (1979).
3. United Nations (2000). Resolution 1325 on *Women, Peace and Security*.
4. O'zbekiston Respublikasi (2020). *"O'zbekiston Respublikasining Ayollarga qarshi zo'ravonlikni oldini olish to'g'risidagi qonuni."*
5. Ayollarning haq-huquqlari: xalqaro tajriba
6. <http://insonhuquqlari.uz>
7. Feminism and international legal scholarship
[https://www.westlaw.com/Document/I1965ed6fcb9611e398db8b09b4f043e0/View/FullText.html?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&VR=3.0&RS=cblt1.0](https://www.westlaw.com/Document/I1965ed6fcb9611e398db8b09b4f043e0/View/FullText.html?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&VR=3.0&RS=cblt1.0)
8. The Canadian Press. (October 1, 2024 Tuesday). Joly targets polarization in UN speech, urges liberals to reclaim the word 'freedom'. Medicine Hat News.
<https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn%3acontentItem%3a6D37-Y9B1-JCDT-J1M1-00000-00&context=1519360&identityprofileid=CJQVWW63400>.
9. (July 24, 2024 Wednesday). Researcher at Hanoi Law University Discusses Research in Legal Issues (Women's Political Rights in International Law And Practice in Vietnam). NewsRx Policy and Law Daily.
<https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn%3acontentItem%3a6CJK-TB91-DY7R-R0XD-00000-00&context=1519360&identityprofileid=CJQVWW63400>.